

KONYA'DA ERKEK GİYİMLERİ

Mehmet ÖNDER

Konya Müzesi Müdürü

Millî giyimlerimiz konusu üzerinde şimdiye kadar yapılan araştırmalar hem az, hem de tatmin edici değildir. Yabancı yayınlar arasında Türk millî giyimleri, rastgele derlenen birkaç resimle izaha çalışılmış, hattâ bunun en acı örneği Paris'teki *Musée de L'homme*'da verilmiştir. Bu müzede her millete ait bâriz etnografya malzemesi ve giyim örnekleri teşhir olunurken, Türkiye'ye ayrılan vitrinde, Türk millî giyimi, yalnız bir çift çarık, keçe kepenek ve kıl heybe ile temsil edilmiş ve Hamdi Bey'in hazırladığı (*Les costumes populaires de la Turquie en 1873*) adlı eserinden birkaç fotoğraf seçilerek vitrine yerleştirilmiştir. Türk millî giyimi her halde bu değildir ve tanınmış bir Avrupa müzesinde de Türk millî giyimini bu şekilde teşhirmek hatadır.

Millî giyimlerimiz meselesi, etnografik çalışmalarımızın başında gelen bir konudur. Şimdiden bazı etnografya müzelerimizde (Ankara, Bergama, Bursa v. s.) millî ve mahallî giyimlerimiz üzerinde ısrarlı çalışmalar olmuş ve bazı örnekler, mankenleri üzerinde teşhir edilmiştir. İlerde teşekkülü düşünülen bölge ve açık hava müzelerinde, her halde bu konu üzerinde daha titiz ve verimli çalışmalar yapılacağı şüphesizdir. Bir memlekette aynı dili konuşan insanların şiveleri nasıl bölge bölge ayrılıyorsa, giyim şekilleri de mahallîne ve iklim şartlarına göre değişmekte, bazı özelliklerle biri diğerinden ayrılmaktadır.

Orta Anadolu'nun zengin bir medeniyet bölgesi olan Konya'da da mahallî giyimler, Anadolu'nun diğer bölgelerinden az çok

farklarla ayrılmıştır. Biz, bu yazımızda elimizde bulunan XIX. yüzyıl örneklerini gözönüne alarak, Konya'nın erkek giyimleri üzerinde kısaca duracağız.

Konya'da erkek giyimlerini şu şekilde tasnif edebiliriz:

1 — *İlmiye giyimi*: Müderris, imam, molla, şakird v. s. gibi (Hoca sınıfı) denilen medrese mensupları ayrı bir giyim şekli ile tanınırlardı. Bunlar genel olarak, başlarına, beyaz destar (sarık) sarılmış kırmızı veya devetüyü renk fes, sırtlarına cübbe ve şalvar giyerlerdi. Daha genç olanları (lâta) denilen siyah renkli ve önü, baştan aşağı yırtmaçlı, uzunca bir pardesü giymişlerdir. Cübbe ve lâtan'ın, bej veya krem renk ince kumaştan dikilenlerine (apdestlik) denir. Bunun altında alacadan yapılan yakasız, geniş kollu bir ışlık (gömlek) bulunur. Bazan ışlık yerine, daha kalın kumaştan (delme) veya (sıkma) adında önü kapalı, yandan iliklenen yahut kaytanlarla bağlanan gömlekler giyilmiştir. (Kırmañı çakşır) adlı şalvarlar, çuha veya dimi denen kumaşlardan yapılmış ve gizli uçkurla bele sıkıca bağlanmıştır. Hoca sınıfında şalvarlar, cübbe ile birlikte ayaklara kadar inmektedir. Ayaklara, yandan çaprazlı mest ve kundura giyilmiştir. (Resim: 1 - 2).

2 — *Eşraf ve aña giyimi*: Mahallin zengin ve ileri gelen kimseleri olan bu sınıf, başlarına büyük ve basık bir fes giymiş, üzerine (abanî) denilen bir sarık sarmışlardır. Sırtlarında, ayak topuklarına kadar inen lâta veya kürk bulunurdu. Bu kürkler, çuha kumaş üzerine dikilmiş sâmur olduğu gibi, bazan da şayak kürkü

denilen ve kuzu derisinden yapılan Bursa kürkü idi. Kürkün ve lâta'nın altında, yol-lu şitari'den dikilmiş, önu yırtmaçlı bir en-tari veya çuha şalvar bulunur, bele de bir metre-kare büyüklüğünde şal bir kuşak sarılırdı. Kuşağın kıvrımları arasına bir cep saati sokulur ve (köstek) denilen gü-müş bir zincire bağlanarak, boyuna ası-lırdı. Ayaklarda mest ve ince kundura bu-lunurdu (Resim: 3 - 4 - 5).

3 — *Memur giyimi*: Osmanlı İmpara-torluğunda Devlet hizmetinde görevli taş-ra memurlarının giyimi, ilmiye giyiminden pek farklı değilken, Tanzimattan sonra memurlar Avrupai şekilde giyinmeğe baş-lamışlardır. Başta, kırmızı renk kalıplı ve siyah püsküllü bir fes, sırtta, diz kapakla-rına kadar inen setre (caket) ve paçası bol pantolon vardır. Setrenin altında ye-lek ve onun da altında gömlek vardır. Göm-lek kıravatlı ve dik yakalıdır. Ayaklarda siyah iskarpin bulunurdu (Resim: 6 - 7).

Efe ve delikanlı giyimi: Konya'da, yaşları 20 - 35 arasındaki gençlere efe ve ya delikanlı denir. Bunlar, başlarına kır-mızı bir fes giyer ve fesin alt kenarına 8 - 12 cm. eninde ince tülbentten (çember) sararlardı. Kısa paçalı, paça ağızları dar, yeşil veya gri renk çuhadan kırmalı şal-var üzerine (salta) denilen ve şalvar ku-maşından yapılan, dar kollu, yakasız ve cepsiz bir cepken giyerlerdi. Şalvarın pa-ça ve cep ağızları, saltanın da kol ve önu ipek kaytanlar veya gümüş tellerle süsle-nirdi. Salta altına ipekli alacadan (mey-danî) denilen bir gömlek giyilirdi. Gömlek, bir sıra düğme ile önden veya yandan ilik-lenir, veya kaytanlarla tutturulurdu. Belde, kahverengi veya siyah meşinden yapılmış, dokuz gözlü (silâhlık) adı verilen bir tor-ba bulunurdu. Bunun üzerine kırmızı-be-yaz yollu, şal bir kuşak sarılır ve hafifçe sola kaymış olmasına bilhassa dikkat edi-

lirdi. Silâhlığa, ağızlık, kama ve tabanca yerleştirilir, bunların sapları üstten hafif-çe görünürdü. Elde tüfek taşınıyorsa, fi-şekliğin, salta altına, boyun ve koltuk al-tından itibaren asılması âdetti. Ayaklara yünden veya tiftikten yapılmış uzun be-yaz çoraplar geçirilir, (yemeni) denilen arkası basık yumuşak kunduralar giyilir-di. Kış günlerinde çorapların üzerine (ge-tir) veya (çaprazlı mest) giyilmiştir (Re-sim: 8 - 9).

5 — *Esnaf ve işçi giyimi*: Daha fakir-ce olan esnaf ve işçi giyimi, efe giyiminden pek az farklarla ayrılır. Baştaki kalıpsız, yassı fes üzerinde (çalılı) adı verilen çem-ber, çeşitli renklerde vedeselerde olabilir-di. Saitalar basit kumaşlardan dikilir ve bazan kolsuz olabilir, bazan da hiç salta bulunmaz, şalvarın üzerinde yakasız bir işlik bulunurdu. Kuşaklar şal yerine (dola-ma) denilen yün ve pamuk dokuma bez-lerden yapılır ve silâhlığın üzerine gelişi-güzel sarılırdı. Şalvarlar döküntülü (kır-ırmılı) yapılır ve arkalı önlü giyilirdi. Ayaklarda, yandan çaprazlı uzun mest ve kundura bulunurdu. Esnaf ve işçi, kıyafe-tine pek dikkat etmez, bu bakımdan bir yeknesaklık olmazdı (Resim: 10).

6 — *Tekke giyimi*: Herhangi bir ta-rikatın mensubu dervişlerin giyimidir. Konya'da mevlevilik hâkim olduğu cihetle, diğer tarikat mensuplarının giyim şekli üzerinde durmıyacağız. Mevlevilerin giyim şekli ise mensuplarının mevki ve makam-larına göre şekil değiştirmiştir. Genel ola-rak başta sikke, sırtta da ayak topuklarına kadar inen geniş kollu cübbe ve cübbenin altında da işlik ve şalvar bulunurdu (Faz-la bilgi için bak: Mevlevi giyimleri, Türk Etnografya Dergisi, sayı: 1, 1956) (Re-sim: 11).

Gelecek yazımızda Konya'da kadın giyimleri üzerinde duracağız.